

K. NOREL

Visser op dood water

Net als vroeger ziet de zee er uit. Even grijs-groen zijn de golven, even wit het schuim, dat op die golven kruift. Je ziet Urk als een vaag vlekje in het Zuidoosten midden in het water liggen, en de donkere strepen, die in het Noorden naar het schijnt in zee getrokken staan, zijn de Gaasterlandse bos-sen. De vuren op de strekdam knipperen rood en groen. De belboei bij de ingang van het gat laat zijn geklingel horen. Het schijnt of alles bij het oude is.

Maar het is alles anders. En Jannes ziet dat ook. Een visser ziet meer dan een landkrab, die z'n neus over de zeemuur steekt. In het gat trekt de stroom niet meer. Er lopen geen lange witte aders langs de glooiing, er boren zich geen kolkjes bij de havenhoofden. De vloed stuwt niet meer en de eb trekt niet meer. Dood water is de zee geworden.

Vroeger, toen moest je als je binnenliep bij vloed de schuit op het Noorderhoofd aansturen, wou je het reddingswerk van het Zuiderhoofd nog op het nippertje ontlopen. En bij eb moest je je koers op het Vuurtje houden, omdat je anders op het Noorderhoofd te pletter liep. Vreemde schippers hebben daar vaak brokken bij gemaakt. Als er een dikke bries stond waagden ze het niet eens de haven te bezeilen. Dan gooiden ze hun anker uit in het gat. De vissers echter, die van jongsaf deze haven kenden, reefden niet voor storm of stroom. Ze vielen binnen bij het ruwste weer. Als een mes sneed hun schuit dwars door de stroom. De schipper zette zich schoer tegen de spanten, terwijl hij met zijn volle zwaarte op de roerpen hing. Zijn botten kraakten soms en zijn rug stond krom, wanneer hij straks op stijve benen uit de botter klauterde. Maar hij was binnen, al was zijn schuit dan rakelings bij de schoeiing langs gevlogen. Muziek zat er toentertijd in het varen op de Zuiderzee. Tegenwoordig is het lauw loene. Er is eb noch vloed. In het gat is het water even stil als in de

haven. Wanneer de wind niet wat beweging bracht zou de zee gelijk zijn aan een poldersloot. En was dat alles maar? Op deze achtermiddag, nu Jannes over de zeemuur hangt, met zijn ellebogen steunend op de rollaag, en hij op het dode water van het Krabbersgat staart, heeft hij zware zorgen aan het hoofd....

De vissers hadden lang de spot gedreven met de afsluitdijk. Het vorderen van het werk op het Kornwerderzand en het Breezand kon hen niet verschrikken. Op de platen en de ruggen konden de polderjongens wel een dijk opwerpen. Maar in de Boontjes, de Middelgronden en de Vlieter ging dat niet. Zij kenden die gaten. Ze wisten welk een stroom daar liep. Daar hield het keileem nooit. Daar hielp het niet al stortte je er duizend bakken met basalt in. Toen de polder jongens aan de gaten toekwamen werd de voorspelling van de vissers waarheid. Het werk schoot niet meer op. De vissers zagen hoe de kranen tevergeefs keileem stortten; hoe het basalt werd weggesleurd door felle stroom; hoe zinkstokken, tienduizenden kilo's zwaar, als veertjes weggeblazen werden. Des avonds gilden de stoomfluiten van de M.U.Z. victorie, omdat een gat gedicht was. Maar de volgende morgen lag alles blank en vrat het schuimend water grote brokken uit de koppen van de afgebroken dijk.

De polderjongens vloekten en de vissers lachten in hun vuistje. En elk jaar kwam er haring en ansjovis bij de vleet, ondanks de dijk. Maar verleden jaar was het laatste sluitgat dicht. Er was geen stroom meer. Het water, dat je bij het buizen van de botter op de lippen spatte, vroeger pittig zout, werd laf. De polderjongens hadden het gewonnen.

Toen werd het plotseling een gedrang onder de vissers. Het was afgelopen met de visserij; ze moesten een goed heenkomen zoeken.

Verscheidene gingen naar de boeren en de tuinders om werk te vragen, hoe een hekel zij er ook aan hadden op het land te kruipen. De meesten liepen naar de burgemeester. Hogerhand had hun de das om gedaan. Hogerhand moest nu maar helpen. Willem van Naatje vroeg geld om een zaakje te beginnen aan de wal. Gerrit de Kwartel dong naar een postje bij het Rijk. De ouderen aasden op een pensioentje.

„En wat doe jij, Jannes?" vroegen zijn vrienden hem, toen zij in de buurt van de visafslag het over deze dingen hadden. „Ik vis nog", was zijn antwoord. „Je moet bijpakken", rieden zijn vrienden hem. Jannes haalde zijn schouders op. Hij wist dat ook wel. De beste baantjes gingen er uit, wanneer hij wachtte. Maar hij kon niet besluiten. Hij was geen kerel voor een handeltje, waarbij je alsjeblijft en dankje spelen moest. Hij had geen trek in een baantje, waarbij je je verveelde. Hij was te jong voor een pensioentje. Hij wist niet wat hij anders wou dan vissen. Van kleine jongen af was hij bij de visserij geweest. Lange jaren had hij de netten geschoten en gehaald. Sinds zijn trouwen stond hij op een eigen schuit te roer. Elk voorjaar weer had hij de haring uit de vlet aan wal gesjouwd. Ieder seizoen had hij de ansjovis uit het gaal geplukt. „Ik denk dat ik de visserij nog maar wat aanhoud", zeide hij. Toen lachten de makkers Jannes uit. „Hij wil achter de katvis an", spotte er een. En een straal tabakssap spoot langs Jannes' benen. Jannes wangen werden rood en hij kreeg het warm onder de pet. Achter katvis aan. Dat gingen Schele Jaap en Kromme Toon, de binnenvissertjes. Oue mannekes waren zij, die met een schuitje en een fuikje de polder ingingen en 's winters een sleetje over het ijs schoven om in een bijt te vissen. Hun vangst bestond in waardeloze witvis, wat baars en op z'n best een paar pond paling. Nooit hadden die kereltjes hun brood verdiend. Ze konden het niet redden zonder hulp van de diaconie. Zou dat zijn voorland worden? „En toch blijf ik vissen", zei hij. „Je bent een domme stijfkop", verweet een makker hem.

„Straks ligt je schuit te rotten in de haven, en waar wil je dan van leven?" vroeg een ander. „Heb jij ze zo dik, oue, dat je kunt rentenieren?" wou een jonge slungel weten. Jannes

had daar geen antwoord op gegeven. Hij had een dikke spaarpot; hoe zou een vader van een groot gezin? Hij zag geen heil in de visserij op katvis. Best mogelijk dat zijn schuit straks lag te rotten. Maar hij kón eenvoudig niet scheiden van het bedrijf, waarin hij en zijn geslacht vergroeid waren. „Ik vis zolang ik vissen kan", zei hij. „Als het afgelopen is, zullen we weer zien." Toen liep hij uit de kring van vissers bij de afslag weg met de kalme, even wiegende gang, die aan zeelieden eigen is. Hij wou kijken of Antje de koffie bruin en de boterhammen gesneden had. Die zomer is Jannes op de gewone tijd met de botvisserij begonnen. In het boetje naast zijn huis had hij de beug klaar gemaakt. Het azen en spleten deed hij met zijn jongens, Bram en Wouter samen. Ouwe Leen en Gerrit van de Amelander maakten een praatje en stopten hun pijp uit zijn tabakszak en Antje bracht de thee. Het was alles net als vroeger.

Zij voeren het zeegat uit. Hij stond te roer en de jongens vierden de lijnen. En de volgende morgen zochten Bram en Wouter met hun scherpe jonge ogen naar het baken van de beug. En toen begon het halen.

De spiegel scheurde bij het halen van de beug; alsof het een fijne voorjaarsregen was zo spatte het water van de lijn; de stalen hoeken tinkelden tegen het ijzer van het boordbeslag.... Jannes was in spanning, zoals hij bij het reën van de beug, het azen en gister bij het schieten ook in spanning was geweest. Hij viste in dood water. Er is geen vis, hadden zijn makkers tegen hem gezegd. Maar koppig was hij toch gaan vissen.

En nu.... De dunne lijn scheurde de waterspiegel open; de stalen hoeken tinkelden tegen het ijzeren boord. Lege hoeken waren het. Hoeken zonder vis....

Daar buigt de lijn scherp naar beneden. Strak stond hij! Vis!

Wouter trok. De vis spartelde tegen, maar zij moest toch omhoog en ze werd binnen boord gewipt: een blinkend witte buik, een groene rug met fel oranje vlekken: een vette schol. En wéér trok de lijn strak naar omlaag en nóg eens en nog eens. Jannes stond bij het bun met het mes in de hand om de schollen los te

snijden van de lijn en ze in het bun te laten duikelen. Keer op keer sneed hij. Het werd een beste vangst. In de haven roerde Jannes met zijn grote schepnet in het bun en haalde hij met een brede slag de vis op. Zagen de makkers dat? Bakken vol droegen Bram en Wouter naar de afslag. Een berg van vis werd uitgestort op het blauwe hardsteen, klepperend en springend, want de schollen leefden nog als harten. En Jannes keek van zijn vis naar de makkers en van de makkers naar de grote veilingklok, waarop de wijzer draaien ging, totdat het belletje rinkinkt van een koper. Ook dat ging goed.

„'t Is het restje", zeiden zijn makkers, die de visserij er aan gegeven hadden.

„Dit restje mag er dan maar wezen", gaf Jannes met een brede lach ten antwoord. „Volgend jaar vang je niks meer", zeiden zij. „Dat zullen we weer zien", vond Jannes en hij liep trots naar huis.

Dit jaar werd het tenminste goed. Dag aan dag maakten ze goede vangsten. Als Jannes na een dag vissen naar huis voer met een bun vol schol of bot vergeleek hij zijn leven met dat van de kerels, die de botter in de steek gelaten hadden en nu alle dagen over de akker kropen om aardappelen te rooien. Dan vergeleek hij het bestaan van een vrije visser met het leven van die makkers, die een zaakje waren begonnen 'in de stad en altijd alsjeblijft en dankje moesten spelen tegen vrouwvolk. Dan dacht hij aan de mannen die een postje kregen bij het Rijk en nu te koekeloeren zaten bij een brug of sluis; dat was om je een blikgat te vervelen.

En 's Zaterdags schoof Jannes aan zijn vrouw het geld toe dat hij gebeurd had aan de visafslag. „Wel, Ant, wat zeg je er van dat ik het bij 't vissen heb gehouden? Het is mij tot op heden best bevallen, en jou?"

Zij streek het geld op en deed het in haar onderscheiden potjes. „Tot nu toe wel", antwoordde zij op haar bedachtzame manier. „Maar hoe zal het 't komend jaar gaan?" „Dan weer dageraad", zei Jannes luchtig.

Ook in het late najaar tot in de winter toe ging het gezegend met de visserij. Het bleef lang

open water en Jannes ving schol in een tijd dat zich voorheen geen scholletje verschalken liet. Wie had het ooit gehoord dat uit de Zuiderzee schol werd aan wal gebracht die stijf bevroor? De vangst op bot en schol was steeds een zomervisserij. Wat praatten de mensen toch van doodgaan van de visserij? Ze ging vooruit....

Doch nu is het voorjaar. Anders was om deze tijd de haringteelt in volle gang. Dan liep de haven hier dagelijks vol met vissersschuiten uit alle havens van de Zuiderzee en kon je op de kaai niet staan zo druk was het er met het lossen van de haring. Dan naderde nu reeds de ansjovisteelt en stonden overal aan waterswal de schragen, waarover het zwarte gaal gespannen werd vol kleine zilveren visjes, die uit de nauwe mazen door rappe vingers werden weggeplukt. Het voorjaar was de tijd van bruisend leven aan de Zuiderzee.

En nu is alles dood. Leeg is de haven; geen vreemde schuit laat zich er zien. De eigen botters liggen in de rommelhoek, kaal en onttakeld. Alleen de schuit van Jannes is geteerd, de mast geolied, zeil en netten bruin getaand. Hij heeft zich wijs gemaakt dat het wel los zou lopen met de vangst net als verleden jaar en hij is het zeegat uitgegaan.

De kerels aan de kaai lachten hem uit. „Waar ga jij op af?" riepen ze hem na bij de afvaart. Hij liet ze lachen en wierp het net uit. Verleden jaar was het immers best gegaan, terwijl men niets verwachtte. Thans echter haalde hij het net weer in zo zwart als hij het uitgeworpen had. 't Leven had zich niet laten zien. En toen hij met lege netten weer de haven binnenkwam lachten de kerels aan de kaai nog harder dan tevoren.

De jongens schaamden zich, maar Jannes zei: Trek je er niets van aan. We gingen er vroeger zo vaak voor niks op uit bij de aanvang van een teelt." Enkele dagen later ging hij voor de tweede maal naar zee. En toen was er vis. Ze zagen schubben onder water blinken. „Zie je nu wel!" riep Jannes tot zijn jongens.

Maar toen ze boven water kwam was Jannes fel geschrokken. Blei en brasem zat er in het net...

Over deze laatste visvangst heeft Jannes zware zorgen, nu hij met de ellebogen op de rollaag van de zeemuur staat te staren op het dode water. Katvis heeft hij in de Zuiderzee gevangen. Schele Jaap en Kromme Toon doemen voor hem op, de binnen vissertjes, die in krotjes wonen en hun hand ophouden bij de diaconie. Bij dat volk hoort hij nu.

„Morgen Jannes”, klinkt het naast hem.

Hij kijkt op zij. Het is Gerrit de Kwartel. Hij heeft een pet met zilveren bandjes op. Een postje op de sluis heeft hij gekregen. „Jij wou zo'n baantje niet”, zeg hij tot Jannes. „Wat heb je nu?”

„M'n schuit en m'n jongens”, antwoord Jannes, en straks....

„Straks ga jij zeker weer op katvis uit”, spot Gerrit. Ernstiger gaat hij door: „Als jij jezelf tekort wilt doen dat is jouw zaak. Maar om je jongens moest jij als vader denken.” Het zweet breekt Jannes uit en hij krijgt een lelijke smaak in de mond. Hij staart naar zee. Dat is de zee die hij van jongs af heeft bevaren, waarop zijn vader voer, zijn groot- en overgrootvaders. Sinds eeuwen is zijn geslacht verbonden geweest met de visvangst op de Zuiderzee. Moet hij daar nu van scheiden? „O, God”, bidt hij. „Wijs Gij mij toch de weg.”